

1800 – 1850

Romantik og nationalisme

Periodens begyndelse er præget af Napoleonskrigene. Efter 1815 begynder en lang fredsperiode udadtil, men til gengæld opstår der nu i det tyske område – som overalt i Europa – voldsomme indre spændinger mellem liberale og konservative idéer. Hovedspørgsmålene er demokratiets indførelse og Tysklands samling.

Napoleonskrigene

Den franske revolutions udvikling havde skræmt de tyske fyrster og fået bl.a. Preussen og Østrig med i en europæisk koalitionskrig mod Frankrig. Efter en række nederlag måtte de imidlertid slutte fred med Napoleon, som gennemførte en ny opdeling af det tyske område. Den tyske kejser frasagde sig i 1806 den tomme kejsertitel, og det tyske rige var derved ophørt med at eksistere.

Det tyske forbund

Efter Napoleons nederlag og fald søgte de europæiske stormagter på wienerkongressen (1814 – 1815) at genindføre de politiske tilstande fra tiden før den franske revolution. De tyske stater blev igen samlet i et løst forbund med Østrig som den dominerende magt.

Politisk gæring

Napoleonskrigene havde skabt en voldsom tysk nationalisme, en følelse af, at alle tyske tilhørte én nation. Det var kulmineret i en folkelig, national rejsning med oprør mod den franske besættelsesmagt. Især var den akademiske ungdom blevet politisk aktiv og fortsatte med at rejse liberale krav om en tysk nationalstat, om politisk medbestemmelse, fri forfatninger og parlamenter. De franske revolutionsidéer var blevet omplantet til Tyskland, men regeringerne svarede igen med forbud og censur. Kun enkelte mindre fyrstendømmer fik i denne periode en fri forfatning. Julirevolutionen i Paris 1830, som gav borgerskabet politisk anerkendelse, opmuntrede og stimulerede de demokratiske kræfter, og da urolighederne brød ud i Frankrig i februar 1848, bredte revolutionen sig hurtigt til Tyskland.

Marts 1848

I marts 1848 kom det til så omfattende opstande i flere store byer, at regeringerne måtte give efter, opløse det tyske forbund og indkalde til en folkevalgt nationalforsamling.

Nationalforsamlingen

Nationalforsamlingen samledes i Frankfurt am Main og repræsenterede den liberale elite: der var mange professorer, få adelige, én bonde og ingen arbejdere. De politiske krav var borgerlige rettigheder og national enhed, men arbejdet i nationalforsamlingen strandede på spørgsmålet om Tysklands samling, og efter et års resultatløse forhandlinger opløstes forsamlingen. Fyrsterne genoprettede det tyske forbund fra 1815. Intet var opnået.

Politisk passivitet / Biedermeier

I Frankrig havde revolutionen i 1848 ført til sammenstød mellem det borgerlige styre og proletariatet. De samme modsætninger fandtes ikke i det tyske område, hvor den sociale struktur endnu var præget af det gamle agrarsamfund. Efter Napoleonskrigenes ulykker var de fleste indbyggere tilfredse med, at der atter herskede ro og orden.

Man koncentrerede sine interesser om familielivet, arbejdet, sin landsby eller by. En sådan traditionel, apolitisk livsstil, der udfoldede sig i en snæver kreds, fik betegnelsen *Biedermeier*.

Økonomisk udvikling

Efter 1830 begyndte en stærkere økonomisk udvikling. Den økonomiske liberalisme brød igennem med tiltagende arbejdsdeling og specialisering i produktionen, med fri konkurrence og næringsfrihed. I 1835 åbnedes den første jernbanestrækning, og mange steder, men i særdeleshed omkring de rige kulforekomster i Ruhr- og Saarområdet samt i Schlesien, der alle hørte under Preussen, begyndte langsomt en industrialisering med de deraf følgende ændringer i samfundsstrukturen.

Marx' og Engels' tidlige skrifter er fra slutningen af denne periode, men de beskriver og analyserer forholdene i allerede industrialiserede egne, og deres tanker får først betydning for udviklingen i Tyskland efter 1850.

Romantikken

Den reaktion på oplysningstidens nøgternhed, der inden for litteraturen allerede var begyndt med *Sturm und Drang* (: tysk litterær periode fra 1767 til 1785; de kendteste repræsentanter er Johann Wolfgang von Goethe og Friedrich Schiller), bredte sig mod slutningen af 1700-tallet til alle kulturlivets områder og fremstod omkring år 1800 som åndsretningen *Romantik*. Den distancerede sig bevidst fra oplysningstidens fornuftsdyrkelse og vendte sig i stedet mod de irrationelle kræfter i naturen. De antikke idealer afløstes af en forherligelse af den tyske middelalder. I modsætning til oplysningstiden var det ikke romantikkens mål at gengive den prosaiske virkelighed, men tværtimod at frigøre sig fra den og skabe en højere, ideel verden.

Malerkunst

Dette ses også tydeligt i romantisk malerkunst, hvor skildringen af landskabet ikke er realistisk, men et udtryk for kunstnerens subjektive sjælelige stemninger. Den betydeligste romantiske landskabsmaler er Casper David Friedrich.

Musik

Den romantiske musik overtog mange af wienerklassicismens stramme former, f.eks. symfonien, men skabte også selv ny udtryksformer. Således gengives i de romantiske *Lieder*, digte med kunstfærdig klaverledsagelse, komponistens følelser og stemninger på en indtrængende måde. Franz Schubert og Robert Schumann er denne genres mest berømte komponister.

Filosofi

I snæver sammenhæng med romantikken udformede filosofferne Fichte, Schelling og Hegel store filosofiske systemer. Fælles for dem er forsøget på at føre alle fænomener tilbage til ét eneste universelt princip: *der Geist* (: ånden). Afstanden til teologien er undertiden ikke stor.

Litteratur

I den romantiske litteratur er de vigtigste temaer menneskets længsel efter det uendelige og oplevelsen af naturens dunkle kræfter. Lyrikken er den foretrukne genre. Interessen for historien og specielt middelalderen førte til indsamling og udgivelse af folkeviser og folkeeventyr.

Mod periodens slutning blev den romantiske litteratur mere hverdagsagtig og ændrede sig i retning af *Biedermeier* og begyndende realisme. En ny generation af digtere vendte sig fra omkring 1830 engageret mod den politiske undertrykkelse under enevælden og de elendige sociale vilkår under den tidlige industrialisering. Denne retning kaldes *Das junge Deutschland*, og dens program er, at litteraturen ikke skal forkynde ideelle værdier – som romantikken gjorde det – men skal gribe ind i dagens begivenheder, skal være den offentlige mening, skal kæmpe for trykkefrihed, demokratiske rettigheder og social retfærdighed. Litteraturen havde dermed fået en ny funktion.

(Tekst in: Munksgaards tysk antologi ...)